

Őszutó 1. Lendvay javára :

B Á N K B Á N.

Eredeti történeti dráma 5 felv. Irta Katona József.

A magyar sok tekintetben nem tudja : mie nincs , valamint azt sem , hogy : mie van. Az utóbbit csak egy legközelebbi példával akarom felvilágosítani. A magyar kritika főkezelői , lebecsátkozván drámái irodalmunk bányáiba , onnét többféle ércnemeket hoztak fel napvilágra , s a hitvány rezet gyakran a legnemesebb arany gyanánt akarták véttetni , nagy zaji ütének a legvékonyabb csillogó ércdarabkával is ; azonban az előtük lévő legbecsesebb , legdrágább nemeskövet , ugyszólván , legkisebb figyelemre sem méltatva , gondatlanul mellőzték. Ezen eddigelő homályban rejtezett nemzeti kincs , ezen mellőzött ritka becsü nemeskö alatt , korán elhunyt Katona Józsefünk Bánk bán című drámáját értem , melly a komolynemű magyar színművek közt leg job b , sőt a külföld legjelesebb drámáival is kiállja a versenyt. Ezen , rögtön bebizonyítandó nagy mondás szolgáljon engesztelőáldozatúl az életében koszorúra nem méltatott , s halála után is több ideig mellőzött lángeszű költő óriási szellemének ! —

Ki honunk történetét mélyebb figyelemmel vizsgálá , jól ismerheti II. vagy jerruzsalemi Endre érdekes korát , melly anarchiai , s belvillongási zavarainál , erkölcsi súlyedésénél fogva , mintegy előkészítője volt a tatár iszonyú diadala- s pusztításának. A vérdráma előjátékát Endre neje , az uralkodni vágyó Gertrud nyitá meg az által , hogy rokonait pártolá , a gyűlöl idegeneket főméltóságokra emelé , s főleg férje távollétében a férfi kezébe való kormányt hibás , sőt vétkes uralkodásával bitorlá , pazar fényűzésével , s erkölctelen udvarával vést , inséget hozott a hazára , s magától a nemzet jobbait elidegenité , sőt a legnagyobb elégtelenségre ingerlé ezeket. A már-már lobogni kezdő tüzet még inkább gerjeszté , Gertrudnak azon alacsony tette , miszerint az ő vétkes eszközlése következtében , Magyarország nagyúra (nádora) Bánk bán neje , az udvarnál női becsületétől megfosztatott. A hatalmas nádor , egyesülve az elégtellen pártal , boszút esküdött a gonosz királyné fejére , ki nemcsak az ő családjá nyugalmit , de az egész hon boldogságát feldulá . S a vérboszú Gertrud s több bitang idegen megöletése által teljesítve lön. Ezen erőteljes föllépés , a XIII. századbeli magyar aristokratia fényes jog- és szabadságérzetéről fényes tanuságot teszen. — Ezen történeti alapon építé Katona az ő colossalis művét , melly azon kívül , hogy a legeredetibb legtartalmasabb jellemeiben igazán dúsagdag : elejétől végig , minden legkisebb részében , sajátos őstypusú nemzetiségünk erőteljes színezetével van elárasztva. Az akkori idő szelleme kitűnően tükröződik minden személye lelkületén. Kivéve azt , hogy az utósó felvonás küssé vonatott , s a király megjelenése miatt némi ismétlésekbe esik : az egész mű egyesen van szerkesztve , s a cselekvények folyama változatos , élénk , egybevágó. És ezen szép és nagyszerű költői egész , leginkább a jól talált , következetes jellemei eredménye , mellyeket elemezni nem lesz fölösleges.

Szerző Bánk bán személyében , a honát s nejét egyaránt szerető , féltő , becsületes , eszélyes , bajnok férfit remekül festé . Ő királyát vasalli hűséggel tiszteli ; de az idegen vétkes királynő előtt nem hajol meg , sőt ennek férfiasan fölébe áll , s meg is törí gögjét , s a mint házáséletét meggyalúzva látja , aristokratiai fényes pánczéllját lassanként leveti magáról , és felfelvilágosodván az elnyomott nép sorsáról , a demokratia durvább , de tartósabb öltönyébe burkolózik , s úgy kezdi meg s végezi be nagy munkáját. Bánk bán a műveltebb , s lelkesebb középkori magyar főurak egyikének leg-hivebb példányképe . Ő meggyalúzott hona- , s nejeért jelleméhez illő nemes , férfias boszút áll ; s a két nevezett érdek miatti bánata , szívszaggató fájdalom , elkeseredése , a legélénkebb részvétre , és szájalomra gerjeszt bennünket , midőn egyszersmind a bátor határozottságot , a tántorithatatlan végrehajtási erőt becsüljük benne. —

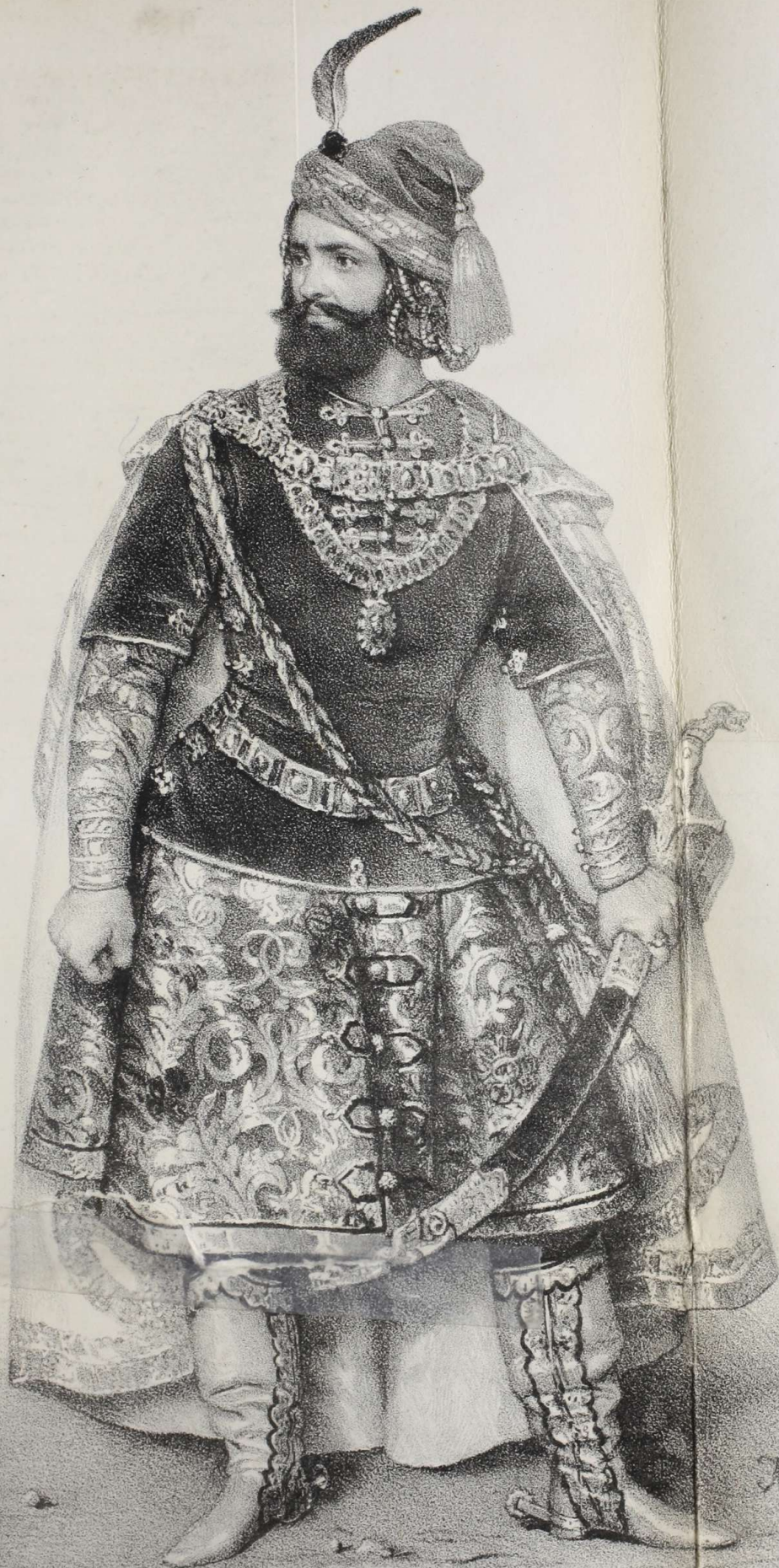
Bánk bán neje Melinda , talán még tragicaibb személy mint az előbbi. Ő inkább ár-

mány, erőszakos csáb, semmint önvétke miatt lesz hitszegő. Meggyaláztatása a legiszonyúbb kinokkal marcangolja érzelmdús keblét; ő becsületének vesztét kétszeres gyötrellemmel érzi oly derék férfiu irányában, mint Bánk bán, s a kedélyes nő, szenvedései kétségbeejtő súlya alatt végre összeroskad. Keserves bűnhődését szépen igazolja a szerző azon finom tapintatu jellemzése, miszerint Melinda nem mutat nagy idegenséget, s tartózkodást Otto irányában, mind a mellett is, hogy tőle szerelmét szóval megtagadja. — Gertrud királynében igen jellemzőleg van feltüntetve a hiu, uralkodni szerető, elfásult keblü, tekintélyes asszony, ki a szentebb érzelmek iránt ugyszólván semmi kegyelettel nem viseltetik, s hideg számitással áldozik a bűn ördögének. — Otto a királyné rokona, igen hü példánya az ingadozó, félenk, elpuhult embernek. Peturbán bihari főispán, erőteljes férfiaságban hasonmása Bánk bánnak. De ő benne még is több a nyers őszinteség, fanatizmussal határos indulatosság, mint a szenvedélyeit zabolázni tudó Bánk bánban. Petur bánban a hajdani liberalis, s tetőtül talpig becsületes magyarok legsajátosabb alakja van feltüntetve. — Biberach egy kétszínű, önző, ármányos, német kalandor, kinek életelve a haszonvágy lévén, majd egyik majd másik párt részére szövi gaz cseleiteit, s minthogy az ezen bűnben elfajult pribék, találékony eszű, és igen ügyes: mindkét párt által használtatik, míg végre két pad közt földre esik, s másokat buktatva, maga is megbukik. Egy illy elvetemült gazember szájába a gunyos elmésség hideg, fagyasztó szavait igen illően tudá adni a sokoldalú szerző. — Az öreg Tiborcz által, ki a parasztság szomorú állását, szenvedéseit, nyomorát, inségét oly eleven színekkel, s oly szivrehatóan festi, szerző az elnyomatott emberiség jogai és méltósága mellett szólal fel, s ennél szebb, nemesebb irányú epizódot alig szöhetett volna drámájába. — A többi személyek kisebb szerepet visznek ugyan, de karaktereik szinte változatosak, s a műnek szükséges kiegészítő-részei. — Mindezek annyival is inkább érdekesekek, mert nemcsak a különféle emberi, de a nemzeti jellem bélyegét kiválólag viselik, s a shakespearai karaktermélységen kívül, a legmagasztosabb költőiség emeli e művet a maradandó becsűek sorába. Nem találisz abban schilleri beteges idealismust, s hugo-victori borzadalmis iskolát: hanem egy, az élet és költészet legtisztább forrásából merített, a történetet szabad szellemben magyarázó, nemes irányú remekmű áll előtted, melyre méltán lehet elmondani, hogy ez és csak illyen legyen a valódi magyar dramai iskola alapköve, példánya. — Hogy Bánk bánban a nyelv nem oly sima, gördülékeny, mint a mostani csinosbult styl, az még nem von le semmit is a mű belbecséből; de azért ki tudna nekem, a Katonánál jobb, eredetibb magyarságot felmutatni?!

Az előadásra nézve sok dicséretet mondhatunk, de némelly megrovandóink is vannak. — Lendvay (Bánk bán) játékan helyel helyel férfiatlan ellágyulás, olvadozás vala észrevehető, mi Bánk bán jellemével sehogy nem fér össze, és az utósó felvonásban már egészen ki volt merítve ereje, hangja, a roszt gazdálkodás miatt; más részről azonban meg kell vallanunk, hogy Lendvayt alig hallottuk valaha szabatosabban, értelmesebben szavalni mint épen most, s általán véve kitünt érélyes előadásából, hogy nehéz szerepére gondos tanulmányt fordított, s annak szellemétől át volt hatva, minek örvendetes eredménye a meleg bensőséggel, hatályossággal vitt lelkes játék. A jutalmazott Lendvay és a mű jó neve, roppant közönséget csöditte a színházba, s e kitüntetéset az oly nemes buzgalommal haladó, s a legnagyobb szerepekben is ernyedetlen szorgalommal működő derék színész, valóban megérdemli. — Melinda szerepét Lendvayné fölötte érdekesen, megghatóan adá, s ismert tragikai művészetének egész hatalmával emelé. — Laborfalvi mint Gertrud igen eltalálá a hangot és módot, mellyel az ármányos, gögös királynőt jellemeznie kell; egyébiránt legyen szabad a tisztelt művésznő figyelmébe ajánlanunk azt, hogy a gyakori szemforgatás nem igen emeli az előadás érdekét. Szentpétery a becsületes őszinte Petur bánnt igen jellemzőleg, s érélyesen ábrá-

zolá, — máskor azonban nem ártand, ha nagy tüzet kissé mérsékelni fogja. — Bartha Tiborcz szerepét egykor szivrehatóbban adá, vagy talán csak az akkori viszonyok tették szerepét olly szivrehatóvá? Kisértse meg a hősiek szerepekre olly igen alkalmas Bartha, Bánk bánt személyesíteni, s ha szorgalmat fordít rá, nagy élvezettel fogjuk őt hallgatni. — Fánecsy mint Biberach, jelesen forgatja magát, de kissé kényelmesen; a hidegvért is lehet élénk mozgékonyssággal párosítani. — Szigeti (Otto) helyén volt, s még inkább dicséretet érdemlene, ha a szavakat egészen tisztán ejtené ki, noha már e tekintetben igen javult. — Udvarhelyi jól adja az illy félénk, gyezsépógyes vitézeket, s kell, vagy nem kell, olly keserves-egyhangulag tud lamentálni, hogy szinte megszanja az ember. — A mű és előadása, az igazi és magyaros szabású fényes ruházat nagy tetszéssel fogadtatott; de még sem olly rendkívüli enthusiasmmussal, mint néhány évvel ezelőtt. Hja! akkor más politicalai viszonyaink voltak!!

M. Barabas. M.
845.

Nyam. Watzel. Pesten.

LENDVAY mint BÁNK BÁN.

Pesti-Divallapoz